

izvješća – *informationes*

RADNA ZAJEDNICA PROFESORA NOVOGA ZAVJETA
NJEMAČKOG GOVORNOG PODRUČJA
Mödling, 19. – 23. veljače 2007.

Mario CIFRAK, Zagreb

Ovogodišnji susret egzegeta Novoga zavjeta njemačkog govornog područja okupio je otprilike šezdeset sudionika u kući duhovnih vježbi Družbe Božje riječi u Mödlingu kod Beča na radni tjedan od 19. do 23. veljače 2007. god. Na tom je skupu sudjelovao i dr. Mario Cifrak s Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Tema susreta bila je: »Historiografija i biografija«.

Naš se rad odvijao kroz predavanja i rad u seminarima. Prvo predavanje održao je prof. Detlev Dormeyer sa Sveučilišta u Dortmundu: »Pragmatično i patetično pisanje povijesti u grčkoj historiografiji i u Novom zavjetu«. Evo Dormeyerovih teza:

- Grčki historičari stvaraju s pragmatičnim pisanjem povijesti model kojim mogu vrednovati pisanje povijesti drugih naroda (Rimljana, Egipćana, Babilonaca, Židova) kao netočno.
- Moderno razlikovanje fikcionaliteta 1. i 2. reda obuhvaća baš taj grčki doprinos razlikovanju.
- Ciceron preuzima to razlikovanje i zahtijeva preoblikovanje latinskog pisanja povijesti prema modelu grčke pragmatične historije.
- Josip Flavije se brani od grčkog obezvređivanja židovskog pisanja povijesti, ali ne nalazi uvjerljive protuargumente. On priznaje retoričku premoć grčkog pragmatičnog pisanja povijesti, ali mu zamjera neprihvatljivo namjerne laži i manjkavu starost. Josip pokazuje doduše djelovanje monoteističkog Boga kao jasan otklon, ali ne može razumjeti taj otklon kao nužnu korekturu pragmatičnog pisanja povijesti.
- Patetično pisanje povijesti koje nadolazi u 4. st. pr. Kr. pogađa baš suprotno. Ono zamjera pragmatičnom pisanju povijesti nedostatak »mimesis« i »hedone«. Tragično zapletanje čovjeka između volje bogova i svoga autonomnog djelovanja uneseno je kao odlučujući motiv u pisanje povijesti. Afekti čitatelja moraju doći do »zadovoljstva« a istodobno se moraju i pročititi.

- Istodobno nadolazeće biografsko pisanje povijesti u doba Aleksandra uvođi isto tako »mimesis« i »hedone«.
- Od evanđelista jedino »auctor ad Theophilum« vodi izričito diskusiju sa zahtjevima pragmatičnog pisanja povijesti. On svrstava oba svoja djela s jedne strane u »pragmata«, dakle u pragmatično pisanje povijesti, s druge strane polemično uvodi odstupajući pojam: »ispuniti se (pleróo)«. Božanski i ljudski akteri stvaraju zajedno povijest kao u patetičnom i židovskom pisanju povijesti.
- Ciceron postaje primjerom za konflikt grčkog pisanja povijesti i latinske, autobiografske literature. Kako pragmatično, tako patetično i biografsko pisanje povijesti odbacuju biografsko opisivanje živuće osobe. Isokrat pravi doduše iznimno pravilo, i to ipak dopušta, autobiografski enkomion u sudbenom govoru (Isokr. 2,117-179 osobito 159-166), ali ostaje do Nikolaja iz Damaska i Josipa bez nasljednika u grčkom prostoru.
- Posebne grčke vrste *hypomnema*, lat. *commentarius*, i *apomnemeuma* su pretknjiževne. One pripadaju i usmenoj i pismenoj komunikaciji. To su predradovi za literarna objavljivanja. Historia i bios pripadaju uzvišenoj pismenoj književnosti. Evanđelja i Djela apostolska treba svrstati u taj uzvišeni književni jezik.
- Prvi evanđelist sa svojim natpisom Mk 1,1 stavlja jasnu paralelu s natpisima onodobnih i prijašnjih biografija. Istodobno daje s kovanicom »evanđelje« i neobičnim imenom Krist svom djelu posebno mjesto. Citat koji slijedi iz židovske Izaijine knjige pojačava to posebno mjesto. Radi se o daljnjem načinu židovskog pisanja povijesti koji antički autori preziru kao »netočan«. Uostalom, prvi evanđelist ga ne oponaša, nego se drži u strukturi i stilu grčkog pisanja biografije. Sljedeći evanđelisti ostaju u tom obliku biografije.
- »Druga knjiga« autora ad Theophilum naglašava kao biografsko pisanje povijesti, biografije i monografije zajedničko djelovanje pojedinaca, božanstva i naroda u epizodama opće povijesti. Istodobno se svjesno priključuje pisanju povijesti Izraela i nastavlja temeljni bios prve knjige.
- Kršćani svrstavaju svoje pripovjedačke knjige s jedne strane u grčko pisanje povijesti i odmah se jasno izdvajaju na temelju unošenja židovskog pisanja povijesti. Ne radi se o ezoterijskoj povijesti vjere nego o znanstveno odgovornom pisanju povijesti 2. reda, koje priznaje i unosi zajedno s patetičnim i biografskim pisanjem povijesti, protiv uskog vođenja pragmatičnog pisanja povijesti, djelovanja božanstava i reflektirana vjerska uvjerenja kao čimbenike povijesti.

Drugo važno predavanje održao je prof. Martin Ebner iz Münstera: »Bios-literatura u odnosu prema historiografiji u helenističkoj i prakšćanskoj književnosti«. Ukazao je najprije na svijest o virtualnom razlikovanju vrsta na sljedećem primjeru: »Tebanac Pelopid je poznatiji historičarima (*historicis*) nego širokoj masi (*vulgo*). Ne znam točno, kako bih prikazao njegove sposobnosti (*virtutes*). Jer se bojim, ako počnem raspredati događaje (*res explicare*), da bi to moglo izgledati, kao da ne pričam njegov život (*vitam*), nego da pišem povijest (*historiam*)« (Nepos, *Pelop.* 1). Zatim nam tumači varijaciju oblika i nakana. Kod nakana razlikuje:

- individualističko postavljanje cilja: naći vodeći lik za vlastiti život
- političko postavljanje cilja: predstaviti vodeći lik za određeno vrijeme
- etiološko postavljanje cilja: pronaći »the living voice« izvornog lika.

Predavač govori o produkciji u okviru suvremene povijesti i vrste: vitae-elementi u historiografijama, vitae-boom za vrijeme rimskog građanskog rata (Cornelius Nepos); Plutarhovi usporedni životi (poslije Domicijanove smrti) i prije (životi careva), opasni životi (vitae) u doba Flavijevaca (69.–96. po. Kr.), Agricola (historiografski opisan život), historije/anali (biografski strukturirane historiografije). U primjeni je uzeo dva primjera: Markovo evanđelje kao »opasni kontrast života« i Lukino djelo kao biografski strukturiranu historiografiju.

Treće predavanje imao je prof. Christoph Heil iz Graza a govorio je na temu: »Historiografija i biografija u antičkoj literaturi i u Novom zavjetu. Evanđelje kao vrsta: Pripovjedno evanđelje i evanđelje izreka«. U uvodu najavljuje temu i obrađuje razlikovanje pojma »evanđelje« od vrste »evanđelje«. Zatim donosi argumente protiv označavanja Q kao »evanđelja«: povijest oblika (Q je samo katehetski dodatak kerigmi); bez izvještaja muke i bez narativne strukture Q ne može biti evanđelje; apokrifni tekstovi nemaju pravo opisivati se s obzirom na vrstu kao kanonski tekstovi. Potom slijede argumenti za opisivanje Q kao »evanđelja«: kao vlastiti kerigmatski nacrt Q je više nego izvor – upravo evanđelje, Q pozna pojam »evanđelje« i reflektira njegove židovske i grčko-rimske konotacije; križ i uskrsnuće Isusovo se pretpostavljaju u Q; Q teži biografskom pripovijedanju; apokrifno nastala evanđelja svjedoče o širini ranokršćanskog pojma evanđelje. Kao rezultat dosadašnjeg izlaganja tvrdi da je kod recepcije kerigmatskog pojma »evanđelje« kao imena za književnu vrstu došlo do različitih oblika. Vrstu »evanđelje« treba između ostaloga razlikovati u podvrstama »evanđelje izreka i pripovjedno evanđelje«. Q je najraniji primjerak evanđelja izreka, Markovo evanđelje je najraniji primjerak pripovjednog evanđelja. Podvrstu »evanđelje izreka« a time i Q je bolje razumjeti kao zbirku izreka odnosno govora, koja povezuje proročku i apokaliptičku propovijed o spasenju i sudu s mudrosnom uputom. Po tome evanđelje izreka nalikuje najviše spisu »Didaché« i traktatu »Abot« u Mišni, a nešto je dalja sličnost s »Povijestima filozofa« Diogena Laertija ili Lukijanovim »Demonaksom«.

Podvrstu »pripovjedno evanđelje« kojoj pripadaju četiri kanonska evanđelja najbolje je razumjeti u analogiji s biografijama, koja pokazuje i popularne elemente kao u romanu kao i historiografske elemente. Ovdje treba između ostaloga uputiti na biblijske biografske pripovjedne cikluse – npr. o Josipu (Post 37 – 50), Samsonu (Suci 13 – 16) i Iliji (1 Kr 17 – 2 Kr 1), na Filonovo djelo *Vita Mosis* a na nežidovskom području na Plutarhove biografije, na anonimno djelo *Vita Aesopi* i Filostratovo djelo *Vita Apolonii*.

Tekstovi vrste »evanđelje« sadržavaju riječi i djela Isusa iz Nazareta i odlikuju se formalno po labavo povezanom stilu epizoda i anegdota s velikim učesćem izravnog govora. Nadalje, tekstove vrste »evanđelje« odlikuju teološka i konkretna crkvena nakana.

Vrlo zanimljivo predavanje održao je prof. Ingo Broer pod naslovom »Autobiografija i historiografija kod Pavla«. Prvi dio izlaganja odnosio se na pojam autobiografije i njegovu povijest, osobito u suvremeno doba kao i u antici. Drugi dio predavanja ticao se autobiografskih zapažanja kod apostola Pavla. Prije svega je bilo riječi o Pavlovim vlastitim reflektiranim iskazima i »vrsti« autobiografije osobito na primjeru Gal 1 – 2.

Sigurno da je bilo vrlo važno čuti i večernje predavanje prof. Güntera Stembergera jer je govorio o »Biografskim pripovijedanjima o prvim rabinima«.

Rad u seminarima se odvijao pod vodstvom prof. Christopha G. Müllera: Lukino djelo i helenističko pisanje povijesti, prof. s. Margarete Gruber: Ivanovo evanđelje i antička bios-literatura, te prof. Gerda Häfnera: Biografski elementi Pavlove recepcije. Rezultati rada pojedine seminarske grupe predstavljeni su na kraju u plenumu.

Za dobro druženje sudionika i bolje upoznavanje pobrinuli su se domaćini iz Beča prof. Roman Kühschelm, Martin Stowasser i Markus Tiwald, koji su jedne večeri organizirali koncert u crkvi sv. Othmara u Mödlingu, a jedno poslije podne nas povelu u austrijsku nacionalnu biblioteku i efeški muzej u samom Beču.